

ZOEKENDE TE BEGRIPEN

DOOR

NANNIE VAN WEHL.

Han is dood.

Wat helpt 't me, of ik 't opschrijf? Of ik 't hardop zeg, 't mezelf meedeel als een nieuwtje: „zeg, versta me goed, Han is dood.”

Dood! wat is dood? Wat een gekken klank krijgt dat woord, als je 't zoo dikwijls bedenkt, zoo dikwijls zegt, zoo dikwijls opschrijft! Dood! 't klinkt zoo hol, zoo leeg — 't is heelemaal niets! Sommige woorden worden bespottelijk, of saai, of net hottentotsch, als je ze zoò dikwijls zegt, dat ze hun beteekenis verliezen — maar dood! daar word ik heelemaal radeloos onder van de leegte, die 't geeft en het heelemaal onbegrijpelijke, onvindbare, waar dat woord 't dan toch in Godsnaam over heeft.

Nu is Han dood. Allerlei menschen om me heen huilen, tot onze meid toe. Er komen boodschappen, en jongens komen met vreeselijke ernstige gezichten: dat zijn vrienden van Han. Sommige ervan ken ik niet eens, maar ze kennen mij allen, en nemen hun hoeden met een verschrikkelijk begrafenisgezicht af, als ze langs de serre komen, waar ik zit, den heelen dag, in een luien stoel, omdat ik pas ziek ben geweest.

Ze komen praten over kransen en de begrafenis en volgoetsen en hooge hoeden en aanspraken. Ze overleggen alles met mijn vader en mijn broer, omdat Han's vader en zijn broers veel te ellendig zijn en dat drukke geloop en gedraai ook niet past in een sterfhuis.

Han en ik zijn tegelijk ziek geworden. Hij pleuris en ik reumatiek. In het begin hebben onze lieve broers ons uitgelachen en gezegd, of we nu genoeg hadden van onze spartanerigheid. Want als de anderen niet meer roeiden, omdat 't te koud was, wilden Han en ik nog best; en als de anderen niet fietsten om den wind of de kou, dan gingen wij er nog op los. En zoo hebben we „zoo veel kou gegaard,” zooals onze oude meid zegt. Net alsof kou iets is, dat je wegbergt in een doosje, en waar je een verzameling van aanlegt!

't Zal wel allemaal nonsens zijn, over die kou, en Han en ik hadden toch wel ziek geworden.

't Zal met onze spartanerigheid wel niets te maken hebben. Tenminste, dat hoop ik. O God ja! dat hoop ik maar!

Ik heb 't vorige oogenblik geweten, gevoeld en beseft, dat Han dood is. Het flitste als een bliksem door mij heen. Nu is die helderheid, waarin ik luidkeels zou kunnen schreien om Han's dood, weer weg, en ik probeer nog eens te begrijpen, dat Han dood is.

De dokter heeft mij verlof gegeven eerder op te staan, dan eerst mocht. Overmorgen wordt Han begraven en dan moet ik naar zijn huis, om er de dochter te wezen. Han heeft geen zusters, en er moet toch iemand zijn, die een beetje zorgt!

Ik zit 't voor mezelf uit te spinnen.

De meid moet maar zorgen, dat er van alles in huis is, voor als de stoet van het kerkhof komt. Bouillon, en koffie, en sandwiches. We zullen dan samen bedienen.

Ik zal mijn zwarte japon maar aandoen.

Als Han me dan maar niet tegen 't lijf loopt! Hij vindt die zwarte japon zoo oudwijvig en plaagt er me zoo mee.

Zal ik 't dan nooit onthouden? Al is het niet met mijn gevoel, dan ten minste met mijn verstand? Han is immers dood — 't is immers juist voor Han's begrafenis, dat ik die japon aantrek?

Als ik er maar bij geweest was. Als ik Han maar had zien sterven. •

Ik weet niet, hoe sterven is. Ik heb 't nog nooit bijgewoond, dat iemand stierf. Maar ik kan het me daarom wel voorstellen!

Han zou bijvoorbeeld eerst gepraat hebben tegen me. Zachtjes, omdat je wel zwak en akelig zal wezen, als je zoo dadelijk dood moet gaan. Maar ik zou hem toch wel verstaan hebben — o ja. En dan eindelijk zou ik hem niet meer verstaan hebben; zijn lippen zouden alleen nog maar bewogen hebben — en dan zouden zijn groote, grijze oogen zijn dicht gevallen — en ik zou het geweten hebben.

Nu weet ik het niet. Dat 's verschrikkelijk. Dat 's afmattend.

Han heeft naar me gevraagd, telkens, in zijn ziekte. Hij heeft me bloemen laten brengen, van de bloemen, die hij gekregen had. Ook grappige, kleine briefjes.

Ik kon niet eens schrijven, zoo stijf was ik.

Toen Han erger werd, wilde ik zoo dolgraag naar hem toe. Maar ik kon niet, ik kon niet. Ik lag als een paal in bed, en ik kon toch niet als een lange paal weggedragen worden naar Han toe.

Toen — ineens — kwam er weer wat buiging in mijn ledematen. Ik kon opzitten, en als mijn broer me hielp, kon ik 't bed uitstropelen. Toen was Han al bewusteloos. Een heelen nacht heb ik opgezeten, in een dikke peignoir, met mijn moeders bontmantel klaar over een stoel. Als Han nog tot bewustzijn kwam, zouden ze uit het Ziekenhuis met een rijtuig sturen, om me te halen.

Maar er kwam geen rijtuig.

Dat was een vreeselijke, een onbegrijpelijke nacht. Ze waren allemaal naar bed gegaan, alleen Guus, mijn oudste broer, die Han's boezemvriend is geweest, was bij mij gebleven om mee te gaan.

Hij wou, dat ik lezen zou en had een stapel boeken voor me gelegd. Maar ik kon niet lezen; ik moest aldoor bedenken, wat ik toch zat te doen: te wachten om naar Han te gaan, die dood ging en me goedendag wilde zeggen.

Het hielp me niet, hoe ik bedacht. Ik werd zoo dolmoe in mijn hersens. Toen er eindelijk tegen half vier getelefoneerd werd, dat Han, zonder tot bewustzijn gekomen te zijn, gestorven was — begreep ik heelemaal niets meer, liet me kalm naar bed brengen en sliep zwaar en dof — tot twee uur op den dag.

Dat was een vreemde dag! Mijn moeder had gehuild en begon nog erger, toen ze mij zag. Ik huilde niet, maar ging in de serre staan en keek naar den overkant van de straat, schuin erover. Daar was Han's huis — daar waren alle gordijnen gesloten. En ik maakte in mezelf zoo'n soort catechismus:

Waarom zijn de gordijnen daar neergelaten?

Omdat er iemand dood is.

Wie is er dan dood?

Han, de oudste jongen.

Wat beteekent dat?

Dat je hem nooit meer zien zult, nooit, nooit meer. Dat je hem nooit meer vinden zult, waar je ook zoekt. Nergens, nergens meer.

En dan verdwaalde ik met mijn gedachten. En zoo ongeïmerkt gleden mijn oogen weer naar den overkant van de straat, ik zag de groote, witte raamvlakken en 't begon weer:

Waarom zijn de gordijnen daar neergelaten?

's Nachts sliep ik weer, alsof er lood in mijn hersenpan zat, inplaats hersens.

Nu is Han begraven, vanmorgen.

Ik heb mezelf aangekleed. Voor 't eerst weer gewoon. Mijn knieën knikken wel heel erg onder me en bij het loopen moet ik me nog telkens vasthouden. En stijf rechtop loop ik, want over mijn rug kan ik 't nog wel uitgillen.

Mijn zwarte japon. Met niet eens een wit kraagje erin, omdat ik te lui was om dat erin te naaien.

Het stond vreeselijk akelig, vreeselijk doodsch. Vooral, omdat ik nog zoo bleek zie. Maar het hinderde niet — ik moest immers naar een begrafenis. Daar zag ik er net goed genoeg voor uit!

Een rouwkoets kwam ons halen. Mijn vader, mijn broer en mij.

Een vreeselijke groote koets, met twee lakeien achterop. Een verschrikkelijk gemakkelijke treeplank. Die je naar beneden uit kunt slaan. Dat was maar goed, want zoo'n groote stap kan ik nog onmogelijk doen. Mijn broer en een lakei hielpen me.

We waren natuurlijk dadelijk bij zijn huis. Die koets was om mij. Mijn vader en mijn broer hadden wel kunnen loopen.

Toen voelde ik me zoo vreemd, zoo gek! Net, of al het bloed van mijn lijf naar mijn keel drong.

Doodsbenauwd. Ik had weg willen loopen bij de voordeur. En tegelijk greep me een wild verlangen aan om weer in Han's huis te wezen, en zijn moeder te zien.

Ik kwam de kamer in. Die was heel vol. Er was een geroezemoes van stemmen, maar toen ik binnenkwam, zweeg ieder. En ze keken allen verschrikkelijk naar me. Tante Jeanne, een tante van Han, niet van mij, barstte opeens allerverschrikkelijkst in snikken uit.

Ik kon me niet bij haar ophouden, want 't was, of een magneet mij trok naar den erker, waar zijn moeder alleen zat. En ik ging de kamer door, bespottelijk rechtop, dat voelde ik, mij steunend aan de tafel op mijn gebogen vingers.

O, hoe kuste ze mij, die lieve, lieve moeder! Ineens ging ik huilen, heel even. En dat was als een kostelijke verlichting, een oogenblik van rust en helderheid in mijn verwarde hersens.

Maar omdat allen zoo naar me keken, bedwong ik me gauw.

Zijn moeder nam me naast haar op den anderen stoel van den erker. Toen keek ik de kamer in en zag pas, wie er waren. Heel veel; alle vrienden van Han. Allen om door

een ringetje te halen, in gekleede jassen, met glimmend wit stijfgoed, met witte dassen, en de hooge hoeden omgekeerd op tafel.

Ik keek vol verwachting naar de deur. Wat zou Han lachen, als hij strakjes thuiskwam, hij, altijd met zijn ongegeneerde sportpet en zijn flanellen overhemd!

Waarachtig, dat dacht ik. even.

En het gaf me weer een schok in mijn hersens, dat ik duizelde. Zoo ging het telkens in die dagen, even een seconde van allergrootste, allerdwaaste loochening — en dan, poem! daarop — een moment van allerdiepste weten, allerinnigste begrijpen — en dan weer de verwarring.

Ik kreeg nog een keer zoo'n duizelschok, terwijl ik daar in dien erker zat. Ik bedacht, hoevele schoothondjes hier een veilig plaatsje zouden vinden in al die hondehokjes daar op tafel. En ik bewaarde mijn eigenbedacht mopje voor Han, zooals ik altijd alle kleine en groote mopjes voor Han bewaarde, omdat ze zoo dol aan hem besteed zijn. Lachen, dat Han kan! Dan moet ik zelf weer tranen met tuiten meelachen, als Han bezig is. O, wat loopen we toch dikwijls heelemaal buiten westen van 't lachen op 't Boschpad.

Toen kwam er een man binnen, zoo'n begrafenisman. En hij begon de namen te lezen van die er in de koetsen moesten. En dan kwamen ze naar den erker toe. En gaven ons beiden een hand. Han's beste vrienden zoenden zelfs zijn moeder. En zijn vader zoende ons beiden zoo!

Terwijl die stille, zwarte, eenvormige rij langzaam langs ons heen trok, werd het opeens weer helder en klaar in mijn hersens, al begreep ik toch nog niet, wat ik zocht te begrijpen.

Een Leugen zag ik voor me! Een groote Leugen.

Zij, die daar kwamen, mij aanzagen en mij de hand drukten, zij allen dachten, dat ik Han's verloofde was.

O, daarom zwegen ze daar net, toen ik binnen kwam. Daarom zagen ze me allen zoo aan — o, dat moet dan ook wel een heel aandoenlijk schouwspel zijn, de jonge bruid, in

diepen rouw, die wankelend binnen komt en hen groet, die haar liefste ten grave zullen dragen!

Maar 't is zoo niet! 't Was zoo niet! Zoo vaak heb ik er tegen geprotesteerd. Han ook. Ofschoon — Han nooit zoo heftig — 't kon hem niet schelen, wat de menschen dachten, zei hij. Nou ja, mij op stuk van zake ook niet, maar je kreeg allerlei vervelende verwickelingen en dwaze beoordeelingen.

Toen was de kamer ledig en ik zag, wat ik nog niet gezien had — een gansch bed van bloemen, een reuzenperk, in den salon. Allemaal voor Han.

„Kom mee,” zei zijn moeder en nam mij mee langs het bloemenperk. Ik was blij, dat er heel veel van Han's lievelingsbloemen, de kleine ruikende viooltjes bij waren. Hoeveel ruikende viooltjes zou ik wel niet van hem hebben gekregen?

Hij kocht ze telkens om den bloemenjongen, die er zoo armoedig uitzag, en zoo zwak, net of hij uitgeput was van het staan op den hoek van de straat.

„Als je zoo nu en dan eens wat verkoopt, wordt je niet half zoo moe,” zei Han altijd, als ik hem zijn verkwisting verweet. En dan plaagde ik hem en zei, dat ik dus dan maar telkens goed genoeg moest zijn om met ruikende violen te zeulen.

Dan lachten we weer „op onze bekende manier” en Han liep nog even terug en kocht weer een bos, om me nog gekromder en beladener te doen loopen.

Toen kwamen ze het bloemenperk weghalen. Krans voor krans.

Als ik ten minste maar een kist gezien had, of hooren wegdragen! Dan was ik er misschien wel achter gekomen. Maar Han werd uit het Ziekenhuis begraven — mij ontbrak alle bewijs.

Ik liet zijn moeder aan tante Jeanne over. Ze schreide

maar even, heel even. Ze had zijn vader immers beloofd om dapper te zijn.

„Juffrouw, we mogen ons wel haasten,” zei de meid. „Ze zijn terug, eer je er erg in heb. Ik heb overal voor gezorgd.”

Lange casinobrooden lagen klaar. We sneden, we sneden, we sneden. Duizend sandwiches maakten we klaar, en bouillon, en koffie.

Toen ik me eenmaal voorovergebogen had om te gaan snijden, deed het oprichten me de grootste pijn.

En toen bleef ik zoo maar staan en haastte me, haastte me.

Ik kreeg nog eenmaal den schok. Toen ik bedacht, wat Han toch wel zeggen zou, als hij me zoo dolijverig bezig zag. Hij heeft nooit erge dunk van mijn huishoudelijkheid.

En verlangend keek ik naar de keukendeur.

Nu kan ik niet meer schrijven over vandaag. Want 't is heel vermoeiend geweest. Ik heb zoo'n pijn in mijn rug, dat mijn moeder me in bed zal moeten helpen.

Laat ik nu vanavond aan Han denken — immers:

Jetzt kommt die Nacht, die erste Nacht im Grabe
 In kalter Erde ist dein Bett gemacht,
 Wie wirst du schlummern diese Nacht?
 Wie kann ich ruh'n und schlummern kurze Frist
 Wenn du, mein Lieb, so schlecht gebettet bist?

Met „ein Freund im Grabe,” zal 't toch wel net eender zijn? O, 't is zoo'n hondenweer!

Ik heb niets gedacht dien avond. Noch aan Han, noch aan iets anders. Ik was zoo moe en zoo pijnlijk, dat ik weer den loodwaren slaap sliep en 's morgens Godsonmogelijk overeind kon. Toen heb ik weer een groote week gelegen. En nu is mijn eerste gang alweer naar Han's huis geweest.

Zijn vader vroeg me, of ik, die het beste met Han's hebben en houden op de hoogte was, wilde zorgen, dat ieder een souvenir kreeg.

Toen ging ik naar boven, naar Han's kamer. En bleef even midden in de kamer staan.

Hoe benauwden mij opeens de vier wanden! Hoe beklemd mij opeens het zwijgen, net als het zwijgen tusschen jezelf en iemand, waar je niet intiem mee bent! Hoe kwam dat nou? Niets ter wereld was mij intiemer dan Han's kamer. Hoe vaak had ik daar gezwegen, 't zij alleen, 't zij met Han samen, als we ieder in ons werk of onze gedachten verdiept waren?

Waarom begreep ik het zwijgen der kamer nu niet meer? Waarom benauwde 't me!

En 't antwoord wist ik opeens: omdat ik Han zelf niet meer begreep. Omdat ik nog altijd niet wist, waar hij zat en hoe het nu toch met hem was, en dat hij dood was.

En het dolle gewarrel in mijn hersens begon weer, ook bleef de schok niet lang uit.

Ik begon met zijn jasje te zoeken en den inhoud zijner zakken na te gaan. Daar zou wellicht iets te vinden zijn voor dengene, die hem het dierbaarste waren; zijn moeder, mijn broeder. De oude trouwe portefeuille, die ik zoo dikwijls gelapt had, — Han wilde er maar geen afstand van doen, dat was weer een van zijn dwaze koppigheden, — zou ik Guus geven.

Ik nam hem uit den binnenzak en bezag het monogram, dat ik erin geborduurd had — want hij had de portefeuille van mij gekregen, jaren geleden — en toen was het, of ik 't bestierf van schrik. Want de deur ging open — en ik dacht, dat Han me daar betrapt op een verregaande, verregaande indiscretie. Snuffelen in zijn zakken, foei!

Toen de schok. Nu wist ik het even weer, voor een vreeselijke seconde wist ik het: dat Han dood was, dat ik juist daarom deed, wát ik deed: snuffelen in zijn zakken.

Het was Guus.

„Zoo Leentje,” zei hij met ongewoon teere stem, „ik zal je eens een beetje gezelschap komen houden. Misschien kan ik je helpen bedenken.”

„Ik wou jou deze portefeuille geven,” zei ik. „Eerst kijken, wat er in zit.”

Allerlei papieren. Een voor een zag ik ze na: niets dan quitanties.

Opeens schoot me weer een mop te binnen om aan Han te vertellen: verbeeld je, de nalatenschap van een student, en die bestaat uit niets dan quitanties!

Nu — daar moèt je toch gek van worden! Ik weet ten minste niet, hoe mijn hersens het uithouden.

De quitanties deed ik in een leeg sigarenkistje. Toen opende ik de andere helft van de portefeuille, die met een klep sloot.

Ik beefde. Van angst, dat Han me zoo dadelijk een klap om mijn ooren zou geven. Want aan een knijpen in mijn hart voelde ik, dat ik hier een heiligdom naderde. Han's heiligdom. Wat zou er zitten in het heiligdom van een jongen met een hart van goud, een heerlijken, flinken goedlachschen jongen met spottende grijze oogen?

Een portret van zijn moeder viel dadelijk in mijn handen. 't Lag achter de klep. Nu bleef er nog een apart zakje over.

En met sidderende vingers ledigde ik het.

Allemaal kleine, slordige briefjes.

„Goed, ik kom, Leentje.” „Breng je anemonen mee? L.” „Verhinderd, apekop! ik kan niet altijd klaar staan. L.” „Onhebbelijke jongen! je heb me al drie dagen je Modernités beloofd, breng ze dadelijk. L.”

En toen twee portretten van L., Leentje, die hem uitschold voor niets en behandelde als een kwajongen, als haar slaaf zoo'n beetje.

Allemaal trouw bewaarde briefjes van L., van Leentje.

Leentje — ik ben Leentje.

Lang bleef ik zitten en staarde op de briefjes en de portretten.

Toen sloeg ik mijn oogen naar Guus op. Hij beklaagde me met zijn oogen — hij zei wat tegen me met zijn oogen.

En ik, die de Leugen weer meende te zien, stoof op:

„En tòch is 't niet waar! Tòch is 't niet waar geweest!”

„Ik vraag je immers niets!” zei Guus opeens heel anders, kortaf, boos.

Guus had gelijk om boos te zijn. Het was schandelijk, schandelijk van mij om iets te zeggen omtrent het ware of niet ware van de zaak.

Net, of ik er een eer in stelde, Han in zijn graf nog een blauwtje te laten loopen.

Het was dus waar! Han had me lief gehad! En ik? en ik?

Ach, ik heb me nooit den tijd gegund erover na te denken. Han was altijd om of bij me, of ik nadacht of niet. En ik vond dat altijd prettig, of ik nadacht of niet.

Dien middag heb ik me ook den tijd niet gegund, erover na te denken. Guus was aanhoudend bij me, en ik had zooveel te doen, zooveel te bedenken.

Wie had 't meest aan zijn boeken, wie aan zijn opstellen, wie aan al de kleine reliquiën, die ik vond? Daar was heel wat bij, wat ik — maar weer terug nam.

De kamer liet ik zoo. Die was voor zijn moeder — en voor mij.

Nu glijden de weken voorbij.

Wat is het leeg om me heen!

Doelloos beginnen mijn dagen, doelloos gaan mijn nachten in. Ik slaap in zonder vermoeid te zijn en word wakker zonder gerust te hebben.

Zoo stil is 't om me heen!

En toch altijd door ben ik onrustig, en schichtig.

Want ik weet 't nog niet. Ik begrijp 't nog niet.

Als iemand achter me hard aan komt loopen, kijk ik

verheugd en blij om. Daar zal Han eindelijk toch weer eens zijn.

En dan komt de schok weer — de slinging van grootste loochening tot volste besef — een slinging, of ik een keisteen ben en Goliath me smijt.

Het verwondert me, dat ik soms niet tegen de muren op duizel.

Als er een lange jongen op de fiets aankomt, en mienen maakt, om me te groeten met een glimlach, verhaast ik mijn stap. Ha, eindelijk krijg ik monsieur Henri weer eens te zien!

En als ik op het Boschpad loop en de dorre bladeren ritselen even achter me, dan — dan houd ik den adem in en wacht Han's groote, krachtige hand op mijn schouder.

En eens ben ik toen neergevallen op den harden grond van het pad en ik wist niet meer van onder of boven, van links of rechts, van wezen of schijn.

Nu — nu weet ik.

Vandaag is 't Zondag geweest.

Vanmorgen voelde ik me voor 't eerst heelemaal frisch.

Het begint Lente te worden, zoo'n aller-allereerste beginnetje. De straten sloegen uit, de lucht was blauw en 't was heelemaal niet koud.

Ik was vrij. Niemand had booze plannen ter opbeuring met me voor. Want daar hebben ze zich allen aan bezondigd, Han's broers, Guus, vader en moeder.

„Allemachtig hartelijk,” zou Han zeggen, „maar een pietsjie drukkend.”

Een zalig gevoel kwam over me. Alsof ik nu pas, nu pas voor 't eerst na Han's dood, mezelf was.

Droomerig ging ik door het huis, nog altijd zoekende te begrijpen. Heerlijk, dat ik eens ongestoord probeeren kon.

Toen nam ik mijn fiets.

Ik wilde weg, den heelen dag. Pa en Ma waren voor

twee dagen op reis. Guus en de kleinere jongens waren met de zon opgestaan en het duin in gegaan. Ze rekenden op mij aan tafel, maar ik zei tegen de meid, dat ik niet kwam eten. Ik zou mijn kostje wel opscharrelen.

Ik wilde weg — naar — ja, wat klinkt dat gek, als je niet eens van iemand weet, dat hij dood is, en je gaat dan naar iemands graf. Enfin, ik wilde naar Han's graf. Voor 't eerst.

Toen ging ik bloemen koopen. Ook al zoo gek — als je je niet kunt voorstellen, dat iemand in zijn graf ligt, en je staat met een stalen gezicht bloemen uit te zoeken, voor dat graf.

Er was niet veel soeps bij den bloemenman. Ten eerste door het naderende voorjaar, ten tweede door den Zondag. Hij had weinig ingeslagen. De bloemenjongen van Han was het niet — ik ben bang, dat die naar Han zal vragen.

Ruikende viooltjes zijn er niet meer. Dies kocht ik het surrogaat, waar ik heelemaal niets om geef, maar Han mocht ze toch wel lijden. Violettes de Parma. En wat kleine, allerlaatste chrysanten. En mimosen — en anjelieren zooveel mijn beurs toe liet.

Dat alles bond ik een beetje zwierig aan mijn stuur.

Han ziet zoo graag zoo'n stuur vol bloemen, die zachtjes deinen op een mooi glad weggetje.

Vaak heeft hij mijn stuur beladen en dan kon hij zoo sjeuig de bloemen schikken — vroeger meende ik, dat hij telkens al die bloemen om den bloemenjongen kocht.

Arme Han, hij heeft er nooit den rechten dank voor gehad. Ik keek hem alleen maar eens lief en bewonderend aan, omdat ik hem zoo goed vond voor zijn medemenschen.

Toen ging ik op weg. In de straten hotsten de bloemen wel heel erg en een enkel wit chrysantenblaadje gaf er den brui aan. Maar toen kwam het zachte weggetje en de bloemen deinden zoo mooi. Bedwelmend heerlijk steeg de geur der mimosen omhoog, net in mijn gezicht. De lucht was blauw, het weggetje uitgeslagen, over de vochtige, verflenst-groene weiden zag ik de duinen.

Wat was ik weer frisch en lekker! Ik werd wel een beetje erg gauw moe, maar ik kon toch weer vooruit — langzaam gleed ik langs het gladde weggetje, zoo'n beetje drijvend, zooals Han en ik dat noemen.

Toen kwam de schok weer. Er werd achter me gebeld, gebeld. Een fiets snorde achter me aan — o, dat was Han, die dadelijk zijn hand op mijn schouder zou leggen en blij zou zeggen: „Goedenmorgen Leentje, waarom heb je niet op me gewacht?”

De fietser snorde voorbij. Ik dacht opeens, dat ik zou sterven — ach wel neen, opleven van geluk, als Han nu toch eens achter me kwam en zijn hand op mijn schouder legde.

Duizendmaal heeft hij het gedaan, juist op dit weggetje. En dan keek ik eens om en zei nuchter: „dag Han!” Of knorrig: „He gut, je laat me toch altijd schrikken!” Of boos: „als ik een schoone blouse aanheb; wordt je dringend verzocht, me niet te na te komen!” Dat kreukelde zoo, zoo'n hand op je schouder!

Was ik toen gek? Waarom was ik er toen niet blijer mee? Ik heb nu een gevoel, of ik alles, alles zou willen dragen, als Han maar weer me eens achterop reed en me bij mijn schouder pakte.

Heel gauw al reed ik het kerkhof binnen. Mijn fiets zette ik tegen den muur van het portiershuisje, en de bloemen maakte ik los.

Han en ik weten den weg wel op het kerkhof en de juffrouw van den concierge kent ons wel. We hielden van het kerkhof. Het is er zoo stil, zoo rustig, zoo vredig. Het is gek, dat we er van houden en Han en ik hebben 't nooit rondgebazuind. Want we zien er heelemaal niet naar uit, om van een kerkhof te houden. En als we 't dan toch doen, dan denken de menschen, dat het aanstellerige sentimentaliteit of sentimenteele aanstellerigheid is.

Han liep. Bolland, die malle Han!

Misschien hielden we er wel van, juist omdat we zulke levendige, opgewonden standjes waren.

Vol groote plannen, brandend van begeerte naar naam en roem, vol vertrouwen in ons zelf en elkaar, wetend, dat 't niet bij plannen zal blijven.

Nu, als je zooveel in de toekomst van plan ben, dan heb je het in het tegenwoordige allemenschelijk druk. En dan ben je welereis leelijk moe. En vraagt jezelf af, of je 't zal hâlen? En waarom je je eigen zoo affakkert? En dan doet 't goed, op de plaats te zijn, waar niet meer gehaald en niet gejakkerd wordt — waar alle brand van begeerte gebluscht, alle werken en ploeteren tot rust is gebracht.

In zoo'n heele verschrikkelijke bui, nu met Paschen een jaar geleden zijn Han en ik eens samen naar het kerkhof getogen. Om een plaatsje uit te zoeken.

Het was een goddelijke lentedag. De boomen knopten al zoo lekker — overal bloeide het speenkruid tusschen de blaren van verleden jaar.

Toen hebben we lang rondgedoold. En eindelijk wisten we waar — maar alleen mijn plaatsje zou wel gaan mettertijd. Ik wilde liggen aan de buitenste zijde, onder wat laag eiken hakhout.

Over een slootje heen liggen de weiden en dan komen de duinen. 't Is altijd zoo dol om vanonder lommer vandaan te kijken in de zonnezee der weilanden, en als je dan ver weg de duinen ziet glanzten en weet, dat daarachter, daarachter, de zee ligt te zingen, dan is je geluk volmaakt.

Han had ook een heerlijk plekje. Maar dat was onbereikbaar voor hem. Het was op den heuvel der Oud-Roomschen. En Han is niet Oud-Roomsch. Goede Hemel, die hebben het zaligste plekje van den heelen hof — alleen vind ik den buitenkant toch nog prettiger, om 't idee van buiten, in mijn eentje te zijn, zie je.

De heuvel is zwaar belommerd. Je komt erop, door een stuk ruïne, zoo dicht met klimop begroeid, als ik nooit

ergens anders gezien heb. En zulke lieve, roerende opschriften zijn er! Midden op den heuvel ligt een eenvoudig graf met een staande steen erop. Daar lazen we:

„O, als je wist, hoe ik je overal zoek, hoe ik overal om je roep, hoe ik om je ween en treur — je zou me niet hebben verlaten.”

„Innig lief,” zei Han. „En roerend. Maar toch valsch, neem me niet kwalijk. - Je zou me niet hebben verlaten — dat klinkt als een verwijt. En goeie God, voor je plezier doe je den menschen toch het verdriet niet aan, dat je dood gaat?”

Ik gaf Han groot gelijk. Het eerste alleen is roerend, zoo'n echte zielskreet!

„O, als je wist, hoe ik je overal zoek, hoe ik overal om je roep.”

Daar huiver je van. Ik hoor een wanhopige stem roepen in de stilte. En niets antwoordt, nooit — al roep je, tot je keel bloedt.

Ik ben ineens door naar Han's graf gegaan.

De doodgraver had me den weg gewezen.

Al gaande, kwam een bitter angstig gevoel over me. Want ik verliet den lommerijken tuin en naderde het nieuwe gedeelte. Daar was 't toch niet, daar toch niet?

Op den heuvel der Oud-Roomschen kan Han niet liggen — maar er was toch nog wel een middenweg geweest.

Niet daàr had hij moeten liggen, niet in die woesternij, zonder beschutting voor de ijzige winden 's winters, zonder beschutting voor de gloeiende zon 's zomers! Niet daàr, waar 't barre zand nog niets anders draagt dan de verdorpe hoopen bloemen, die de dooden zelve meebrengen!

Het was daar. Het was zelfs een heel eind die woesternij in. Een groot, langwerpig vierkant, afgepasst door bleeke grassprietjes, sidderend onder den adem van den duinwind. Een groote grijze steen, met een naam erop: Han.

Zoo heette hij eigenlijk alleen maar. Niemand noemde ooit zijn achternaam, zijn vrienden ook niet, die, wat de overigen betreft, de voornamen vaak niet eens weten.

Han — en hier, in de woesternij.

Ik stond versuft, totaal versuft. Hoe lang weet ik niet eens.

Toen barstte in de doodstille lucht opeens, verweg, een luid gejubel uit.

Heel ver weg was 't. En toch hoorde ik 't zoo duidelijk, in deze stilte der dooden; ik hoorde zelfs afzonderlijke kreten en iedere maal, dat 't even geluwd was, steeg 't weer luider op:

Hoera! Hoera! Een, twee, drie, Hooo! Een, twee, drie, Hooo!

Dat waren de voetballers ginder op de groote terreinen van Hanenburg.

En Han had zoo'n hekel aan voetballen; hij noemde het een „bezopen” spel en we konden nooit hartelijker lachen, dan wanneer Han in zijn eentje een heel elftal nadeed.

Toen liet ik mij neervallen op den steen en barstte in snikken los.

♣ Ach, hier moest Han liggen, zoo in de buitenste woesternij, en hier moest hij aanhooren telkens weer het dolzinnig geschreeuw — en hier zou hij geblakerd worden door de heete zon of verstijven van den ijskoude wind.

Langzamerhand kwam er door mijn tranen heen zoowaar iets over me, dat op rust geleek.

Ik speurde mijn gedachten na.

Daar was ik er. Ik had begrepen, ik wist.

Toen vloeiden mijn tranen steeds meer — groote, donkere vlekken kwamen op den grijzen steen.

O Han, mijn jongen, mijn jongen! Ben je nu toch weggegaan,

voor goed? Voor dat ik kon begrijpen, wat je toch wou, Han, vóór ik me den tijd gegund had, erover na te denken! Voór dat ik eens even je gouden jongenshart heb doen kloppen van vreugde? En je oogen, schitterend van spirit en ondeugd, heb doen glanzen van geluk?

Er moet nog wat op den steen staan:

„O, als je wist, hoe ik je overal zoek, hoe ik overal om je roep, hoe ik om je ween en treur!”

O, Han, als je dat wist! Het zou je zoo goed doen — het zou mij zoo goed doen!

Nu heb ik dus eindelijk begrepen, dat Han dood is. En nog iets anders erbij — dat ik hem niet missen kan.

Han, ik ben van jou — voor goed.
